

ТЕМА:

"Приватні позови проти країни-агресора: оцінка шкоди, законодавство, практика та перспективи"

БЕКЕТОВ ОЛЕГ

Старший Партнер ETERNA LAW, керівник міжнародної судової практики

МАЛЬСЬКИЙ ОЛЕГ

Партнер ETERNA LAW, керівник практики корпоративного права та M&A, практики міжнародної торгівлі, Голова комітету Асоціації адвокатів України з венчурного капіталу та віртуальних активів

СТАТИСТИКА

Внаслідок російського вторгнення за перші шість тижнів війни збитки, завдані українському бізнесу, оцінюються в \$64–85 млрд

49% малих і середніх підприємств повністю або майже повністю припинили роботу з 24 лютого.

32% підприємств вважають пошук фінансування пріоритетом, 87% мають потребу у фінансуванні.

СТАТИСТИКА

Станом на 10 травня 2022 року внаслідок російського вторгнення українська економіка втратила \$94,3 мільярди від пошкодження фізичної інфраструктури.

Losses of Ukraine's economy from damage of physical infrastructure since the beginning of hostilities (in case of complete destruction)

AS OF 10.05.2022

The analysis of the project
"Russia will pay" – damaged.in.ua

TOTAL

\$94,3

billion

\$564-600 billion*

Infrastructure facilities	Number of items	Total damages, \$ mln
 Residential buildings, mln sq. meters	35.2	30 951
 Roads, thousand km	23.8	29 761
 Industrial enterprises, factories, units	208	10 437
 Civilian airports, units	12	6 817
 Railway stations and rolling stock	n/a	3 572
 Healthcare institutions**	580	1 908
 Bridges and bridge crossings	295	1 646
 Cars, thousand units	89.5	1 358
 Institutions of secondary and higher education	992	1 320
 Land fund, thousand hectares	4.2	1 108
 Ports and port infrastructure	2	622
 Military airfields	12	468
 Administration buildings**	83	454
 Kindergartens	562	445
 Religious buildings	102	349
 Cultural facilities	152	329
 Shopping malls**	24	315
 An-225 Mriya aircraft	1	300
 Storage infrastructure	156	255
 Oil depots	27	227
 Other	-	1 683

* As estimated by the Ministry of Economy and KSE, the overall Ukraine's economic losses due to the war, taking into account both direct losses calculated in this project and indirect losses (GDP decline, investment cessation, outflow of labor, additional defense and social support costs, etc), ranges from \$543bn to \$600bn

These estimates are not comprehensive, as the information on numerous damages and destructions may be missing due to the lack of possibility of citizens, local and state authorities to promptly record the damage in each city, town, villages, etc.

** Revaluation is caused by using a more precise estimate of an average unit cost. We are going to further update methodology for this group in the next release.

KSE | Institute

До кого звертатися за відшкодуванням збитків

До України:

за рахунок коштів держаного бюджету чи фондів міжнародної правової допомоги.

На сьогодні детальних механізмів отримання компенсації збитків для бізнесу не існує, однак посадовці анонсували їхню розробку найближчим часом.

До прикладу, у ВРУ зареєстровано Проект Закону про компенсацію за майно, втрачене, пошкоджене та знищене внаслідок збройної агресії російської федерації та справедливий розподіл репарацій № 7237 від 31.03.2022.

Однак, навіть після визначення порядку отримання компенсації, чи дійте черга до бізнесу – не зрозуміло. Очевидно, що за рахунок державного бюджету в пріоритеті буде відшкодування шкоди саме фізичним особам та відновлення пошкодженої інфраструктури.

До російської федерації

(як до особи, що завдала збитків)
відповідно до ст. 1166 ЦК України.

До кого звертатися за відшкодуванням збитків

ПРО МІНІСТЕРСТВО

СТРУКТУРА

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

САЙТИ УПРАВЛІНЬ ЮСТИЦІЇ

ПРЕС-СЛУЖБА

13-05-2022 | 09:32

Новини / Новини Міністерства

ДЕНИС МАЛЮСЬКА: МЕХАНІЗМИ СТЯГНЕННЯ КОМПЕНСАЦІЇ З РФ МОЖУТЬ БУТИ СХВАЛЕНІ ДО КІНЦЯ РОКУ

Боротьба за те, щоб РФ за результатами війни була засуджена як держава-терорист та компенсувала Україні втрачене вже почалась. За словами Міністра юстиції України Дениса Малюски, найбільш багатообіцяючим з точки зору отримання такого роду компенсації з російської федерації є отримання їхніх закордонних активів. Про можливі механізми відшкодування він розповів в інтерв'ю [виданню «НВ»](#).

Як зазначив Міністр, ключова мета з точки зору потенційної швидкості і кількості коштів – отримання активів Центробанку і так званого «фонду благосостоянія», – це приблизно до половини трильйона доларів, які знаходяться на рахунках у США, Великобританії і в Євросоюзі.

«Механізм складний. Ще не було історичних аналогів, щоб кошти Центробанку забирались в однієї країни і передавались іншій. Потрібно буде зняти суверенний імунітет з таких рахунків, і це, скоріше за все, потребуватиме укладення окремого міжнародного договору. Але сама концепція, її напрацювання, просування і напрацювання юридичних документів, – цим займається уряд», – пояснив очільник Мін'юсту.

Інший механізм – звернення щодо стягнення активів фізичних і юридичних осіб, пов'язаних з росією. Активів, які належать державі, та активів, що належать особам, пов'язаним з росією чи з актом агресії.

«Там теж є різні напрямки руху. Перший – активи, які знаходяться в Україні. Щодо них вже є не один закон. І зараз ще на розгляді парламенту знаходиться законопроект, що був ветоований президентом, – ми очікуємо на врахування пропозицій, його швидке прийняття, і що цей інструмент активно запрацює. Другий – щодо активів РФ всередині країни президент ввів рішення РНБО, яке було підтверджено прийнятим Верховною Радою законом. І третій блок дій – активи юридичних і фізичних осіб, в тому числі російських олігархів, які розташовані за кордоном. Зараз відбувається активний процес їхнього замороження і робляться обережні кроки з тим, щоб створити законодавчі механізми для можливої конфіскації», – зазначив Денис Малюська.

Водночас він наголосив, що кошти РФ, які будуть вилучені, мають пройти через певний механізм їхнього розподілу. Адже, за словами Міністра, малоймовірно, що всі

Денис Малюська, Міністр юстиції України: "Там теж є різні напрямки руху. Перший – активи, які знаходяться в Україні. Щодо них вже є не один закон. І зараз ще на розгляді парламенту знаходиться законопроект, що був ветоований президентом, – ми очікуємо на врахування пропозицій, його швидке прийняття, і що цей інструмент активно запрацює. Другий – щодо активів РФ всередині країни президент ввів рішення РНБО, яке було підтверджено прийнятим Верховною Радою законом. І третій блок дій – активи юридичних і фізичних осіб, в тому числі російських олігархів, які розташовані за кордоном. Зараз відбувається активний процес їхнього замороження і робляться обережні кроки з тим, щоб створити законодавчі механізми для можливої конфіскації".

Джерело: Денис Малюська: Механізми стягнення компенсації з РФ можуть бути схвалені до кінця року

<https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-mehanizmi-styagnennya-kompensatsii-z-rf-mojut-buti-shvaleni-do-kintsya-roku>

Юрисдикція українських судів щодо спорів про відшкодування збитків, завданих діями іноземного суб'єкту

Відповідно до законодавства України, шкода, завдана в Україні фізичній чи юридичній особі в результаті протиправних дій будь-якої іншої особи (суб'єкта), може бути відшкодована за рішенням суду України на підставі застосування українського права:

- Ч. 1 ст. 49 ЗУ «Про міжнародне приватне право» («Про МПП»): «права та обов'язки за зобов'язаннями, що виникають внаслідок завдання шкоди, визначаються правом держави, у якій мала місце дія або інша обставина, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди».
- Ч. 1 ст. 79 ЗУ «Про МПП»: «Суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках:
3) у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України»

Приватні позови постраждалих проти країни-агресора до судів України

ПОЗИВАЧЕМ може бути особа, права та інтереси якої порушено (до прикладу, власник пошкодженого нерухомого майна, що підтверджується відомостями Державного реєстру речових прав на нерухоме майно)

ЦІНА ПОЗОВУ складається з загального розміру збитків (реальні збитки і упущена вигода), що спричинені конкретним епізодом збройної агресії.

СУД, до якого необхідно звертатися: хоча підвідомчість справ про відшкодування шкоди іноземною державою прямо не визначена у законодавстві України, є достатні підстави вважати, що у випадку подання такого позову суб'єктом господарювання спір буде розглядатися у порядку господарського судочинства за місцем заподіяння шкоди.

СУДОВИЙ ЗБІР складає 1,5 % ціни позову і не більше 350 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (868 350,00 грн.)

Що доводимо?

ПРОТИПРАВНУ
ПОВЕДІНКУ
ВІДПОВІДАЧА

НАЯВНІСТЬ І
РОЗМІР ЗБИТКІВ

ПРИЧИННИЙ
ЗВ'ЯЗОК МІЖ
НЕПРАВОМІРНИМИ
ДІЯМИ ТА
ЗАПОДІЯНОЮ
ШКОДОЮ

ВИНУ
(ПРЕЗЮМУЄТЬСЯ)

Які докази збираємо?

- документи, що підтверджують перебування у власності позивача втраченого чи пошкодженого майна; документи, що підтверджують наявність у позивача упущеної вигоди (договори/контракти) та інше;
- документи, що підтверджують розмір заявлених грошових вимог (експертні висновки/оцінки).
- документи, що підтверджують обставини, що призвели до виникнення збитків позивача (відповіді державних органів на запити, довідки МВС, ДСНС, фото-, відео-докази, показання свідків, експертні висновки щодо причин пошкоджень та руйнувань об'єктів та їхніх елементів та інш.)

Оцінка розміру збитків

Наявність збитків та їхній розмір рекомендовано підтверджувати експертними висновками.

Нещодавно також була прийнята Постанова КМУ №326 від 20.03.2022 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ», яка передбачає, що до економічних втрат бізнесу належать та підлягають оцінці:

- вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна підприємств;
- упущена вигода;
- втрати підприємств від неоплачених товарів робіт та послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях.

Відповідно до вказаного Порядку, визначення збитків повинно здійснюватися за методикою, затвердженою спільним наказом Мінекономіки та Фонду державного майна, за погодженням з Мінреінтеграції (повинна бути розроблена у 6-місячний строк).

Однак станом на сьогодні відсутні роз'яснення щодо того, і) чи буде методика застосовуватися тільки для позасудових процедур відшкодування збитків чи є універсальною та ii) чи дозволить вона суб'єктам господарювання самостійно розраховувати збитки, без залучення експерта.

Судовий імунітет як спосіб іноземної держави уникнути відповідальності. Чи все так однозначно? 1/4

У міжнародному праві одним із базових принципів є судовий імунітет держави, що полягає в непідсудності держави без її згоди судам іншої держави (*par in parem non habet jurisdictionem*).

Ч. 1 ст. 79 Закону України «Про МПП»:

«Пред'явлення позову до іноземної держави, залучення іноземної держави до участі у справі як відповідача або третьої особи, накладення арешту на майно, яке належить іноземній державі та знаходиться на території України, застосування щодо такого майна інших засобів забезпечення позову і звернення стягнення на таке майно можуть бути допущені лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом України».

Судовий імунітет як спосіб іноземної держави уникнути відповідальності. Чи все так однозначно? 2/4

Постраждалі від протиправних дій рф на території України в 2014 році намагалися захистити свої права в українських судах та отримати компенсацію від рф, однак, з огляду на судовий імунітет рф, до квітня 2022 це було неможливо.

Існувало 2 позиції судів першої та апеляційної інстанції:

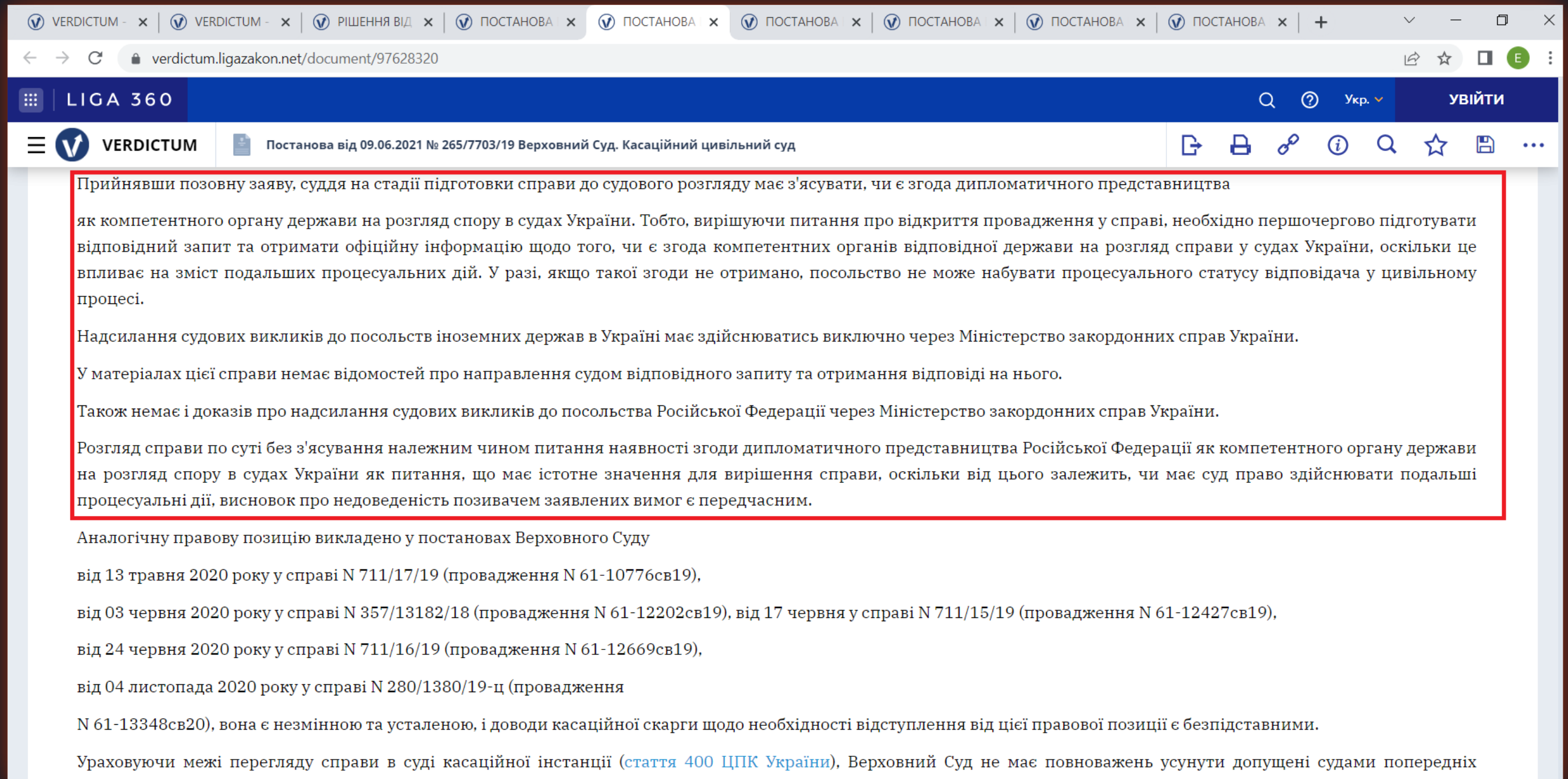
у позові про відшкодування шкоди, завданої рф, має бути відмовлено, оскільки відсутня згода компетентних органів останньої на пред'явлення до неї позову у відповідності до ч. 1 ст. 79 Закону України "Про міжнародне приватне право" (напр. Рішення Богодухівського районного суду Харківської області від 24.12.2019 у справі № 613/924/19, Постанова Донецького апеляційного суду від 03.06.2020 у справі № 265/7703/19);

справа про відшкодування шкоди, завданої рф, має бути закрита, оскільки, з огляду на відсутність згоди компетентних органів рф на пред'явлення до неї позову, дана справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства в судах України (напр. Постанова Луганського апеляційного суду від 20.10.2020 у справі № 426/10700/19, Постанова Львівського апеляційного суду від 15.06.2021 у справі № 943/1741/19).

Судовий імунітет як спосіб іноземної держави уникнути відповідальності. Чи все так однозначно? 3/4

Позиція Верховного суду до квітня 2022: справа проти рф не може бути відкрита, якщо не отримано згоду компетентних органів на пред'явлення до неї позову

Прийнявши позовну заяву, суддя на стадії підготовки справи до судового розгляду має з'ясувати, чи є згода дипломатичного представництва як компетентного органу держави на розгляд спору в судах України. Тобто, вирішуючи питання про відкриття провадження у справі, необхідно першочергово підготувати відповідний запит та отримати офіційну інформацію щодо того, чи є згода компетентних органів відповідної держави на розгляд справи у судах України, оскільки це впливає на зміст подальших процесуальних дій. У разі, якщо такої згоди не отримано, посольство не може набувати процесуального статусу відповідача у цивільному процесі.

Надсилання судових викликів до посольств іноземних держав в Україні має здійснюватись виключно через Міністерство закордонних справ України.

У матеріалах цієї справи немає відомостей про направлення судом відповідного запиту та отримання відповіді на нього.

Також немає і доказів про надсилання судових викликів до посольства Російської Федерації через Міністерство закордонних справ України.

Розгляд справи по суті без з'ясування належним чином питання наявності згоди дипломатичного представництва Російської Федерації як компетентного органу держави на розгляд спору в судах України як питання, що має істотне значення для вирішення справи, оскільки від цього залежить, чи має суд право здійснювати подальші процесуальні дії, висновок про недоведеність позивачем заявлених вимог є передчасним.

Аналогічну правову позицію викладено у постановках Верховного Суду

від 13 травня 2020 року у справі N 711/17/19 (провадження N 61-10776св19),

від 03 червня 2020 року у справі N 357/13182/18 (провадження N 61-12202св19), від 17 червня у справі N 711/15/19 (провадження N 61-12427св19),

від 24 червня 2020 року у справі N 711/16/19 (провадження N 61-12669св19),

від 04 листопада 2020 року у справі N 280/1380/19-ц (провадження N 61-13348св20), вона є незмінною та усталеною, і доводи касаційної скарги щодо необхідності відступлення від цієї правової позиції є безпідставними.

Ураховуючи межі перегляду справи в суді касаційної інстанції ([стаття 400 ЦПК України](#)), Верховний Суд не має повноважень усунути допущені судами попередніх

Судовий імунітет як спосіб іноземної держави уникнути відповідальності. Чи все так однозначно? 4/4

Поодинокі випадки, коли суди ставали на сторону постраждалого від збройної агресії (виключно І інстанція):

Рішення Баришівського районного суду від 11.11.2019 у справі №355/1030/19:

«31. Порушивши Статут ООН, Загальну декларацію прав людини, Будапештський меморандум (п. 1, 2), Гельсінський заключний акт наради по Безпеці та Співробітництву в Європі 01.08.75, договори, укладені між Україною та Росією, в т. ч. про українсько-російський державний кордон, Російська Федерація вийшла за межі своїх суверенних прав, гарантованих статтею 2 Статуту ООН, а тому є, на переконання суду, державою-агресором, що, в свою чергу, свідчить про відсутність у неї судового імунітету».

Заочне рішення Приморського районного суду м.Одеси від 05.07.2019 у справі № 522/20396/18:

«Порушивши Статут ООН, Загальну декларацію прав людини, Будапештський меморандум, Гельсінський заключний акт наради по Безпеці та Співробітництву в Європі від 01.08.1975 р., Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією, Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон Російська Федерація вийшла за межі своїх суверенних прав, гарантованих ст. 2 Статуту ООН, а тому, на думку суду є державою-агресором, що в свою чергу свідчить про відсутність у неї судового імунітету».

Пошуки можливих варіантів рішень 1/2

Із початку воєнного вторгнення рф на територію України ETERNA LAW негайно почала шукати шляхи вирішення питання судового імунітету рф для цілей розгляду справ про відшкодування шкоди в судах України.

Було виділено наступні норми міжнародного права, що дозволяють ігнорувати імунітет держави:

Ст. 11 Європейської конвенції про імунітет держави ETS N 74 від 16 травня 1972 року: «країна, яка домовляється, **не може посилатися на імунітет** від юрисдикції в суді іншої договірної країни, **якщо судовий розгляд стосується відшкодування за тілесні ушкодження або матеріальну шкоду, що викликані фактом, який мав місце на території держави, де проводиться судовий розгляд**, і якщо особа, що спричинила шкоду, знаходилася там в той момент, коли цей факт мав місце».

Ст. 12 Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їхньої власності, прийнята Резолюцією 59/38 Генеральної Асамблеї ООН від 02.12.2004 року: «якщо відповідні держави не домовилися про інше, **держави не можуть посилатися на імунітет** від юрисдикції при розгляді в суді іншої держави, який зазвичай володіє компетенцією розглядати справи, **що стосуються грошового відшкодування у випадку смерті або спричинення тілесного ушкодження якій-небудь особі або нанесення шкоди майну або його втрати в результаті дії або бездіяльності, яка імовірно може бути присвоєна державі**, якщо така дія або бездіяльність мали місце повністю або частково на території цієї іншої держави і якщо автор дії або бездіяльності знаходився на цій території в момент цієї дії або бездіяльності».

Пошуки можливих варіантів рішень 2/2

Оскільки Україна не є учасницею вказаних конвенцій, ETERNA LAW на початку квітня 2022 року звернулася до Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за роз'ясненням щодо можливості їх застосування для цілей судових процесів в Україні.

НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

ім. В.М. Корецького

Україна, 01001, м. Київ-1
вул. Трьохсвятительська, 4
тел. (044) 278 5155
факс (044) 278 5474
E-mail: idpnanu@gmail.com

4, Trjohsvjatel'ska st.,
01001, Kiev, Ukraine
tel. (044) 278 5155
fax (044) 278 5474
E-mail: idpnanu@gmail.com

28.04.2022 126/74

Адвокату адвокатського
об'єднання «ЕТЕРНА ЛО»
Артему Кузьменку

ВИСНОВОК
науково-правової експертизи, виконаної на звернення
у відповідності адвоката адвокатського об'єднання
«Етерна Ло» А. Кузьменко на підставі законів
України "Про наукову і науково-технічну експертизу"
та «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

I. Зміст звернення. Питання, поставлене на вирішення науково-правової експертизи.

До Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України надійшло звернення адвоката адвокатського об'єднання «Етерна Ло» А.Кузьменка з проханням про проведення науково-правової експертизи та надання фахового експертного висновку з наступного питання:

1) Чи застосовуються положення ч. 1 ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право та інші положення, що встановлюють судовий імунітет держав, до позовів поданих до Російської федерації про відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської федерації, розпочатої 24 лютого 2022 року?

VI. Узагальнюючий висновок науково-правової експертизи.

На основі використання методу системного тлумачення та з урахуванням положень, які містяться в статтях 76, 79 Закону України «Про міжнародне приватне право», статті 11 Європейської конвенції про імунітет держави ЕТС № 74 від 16 травня 1972 року, а також статті 12 Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, прийнятої резолюцією 59/38 Генеральної Асамблеї ООН від 02 грудня 2004 року, *можна зробити наступний узагальнюючий висновок:*

- Російська Федерація, як держава-агресор, що посягає на територіальну цілісність і суверенітет України та грубо порушує гарантовані нормами міжнародного права основні свободи та права людини, є належним відповідачем в національному суді і не може використовувати імунітет держави від юрисдикції в суді в Україні, передбачений ч. 1 ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Примітка: в основу даного науково-правового експертного висновку покладено науково-аналітичні матеріали фахівців відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України.

Заступник директора
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України
з наукової роботи, член – кореспондент
Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України

В.П. Нагребельний

19

Пошуки можливих варіантів рішень

THE HILL

News

Policy

Opinion

Events

Jobs

HILL.TV

Changing America

Just In...

The 11 Senate Republicans who opposed advancing aid for Ukraine

SENATE - 2H 13M AGO

Chicago mayor imposes curfew for unaccompanied minors to curb violence

STATE WATCH - 3H 49M AGO

House GOP leaders say white nationalism accusations are all politics

HOUSE - 4H 1M AGO

Defense & National Security — US troops to return to Somalia

OVERNIGHT DEFENSE - 4H 6M AGO

VIEW ALL

SENATE

McConnell urges Biden to name Russia a state sponsor of terrorism

BY ALEXANDER BOLTON - 05/15/22 12:00 PM ET

Senate Minority Leader Mitch McConnell (R-Ky.) on Sunday urged President Biden to name Russia a state sponsor of terrorism, which would lift sovereign immunity protections shielding the country from being sued for civil damages.

"I think it's a good idea, and I would support that," he told reporters during a press call from Stockholm. "The president could do it on his own, and I would urge him to do it."

McConnell made his recommendation to designate Russia a sponsor of terrorism after meeting with Ukrainian President Volodymyr Zelensky on Saturday. Three other Republican senators, Sens. John Barrasso (Wyo.), John Cornyn (Texas) and Susan Collins (Maine), also attended the meeting.

McConnell said he assured Zelensky that "support for Ukraine in this war against the Russians is bipartisan" and that the "overwhelming majority" of national security-minded Republicans support the Ukrainian resistance to the Russian invasion, despite recent criticism of a \$40 billion Ukrainian aid package by prominent Republicans such as former President Trump and Rep. Marjorie Taylor Greene (Ga.).

"This naked aggression must not stand," McConnell said. "I wanted to assure them that within the Congress there was very, very broad support for continuing the fight."

troops at dead ...

5

Fauci and Birx at odds over angry ...

6

Air Force says it successfully tested ...

LOAD MORE

Video

The privatization of space is taking off, but not everyone is over the moon

CHANGING AMERICA

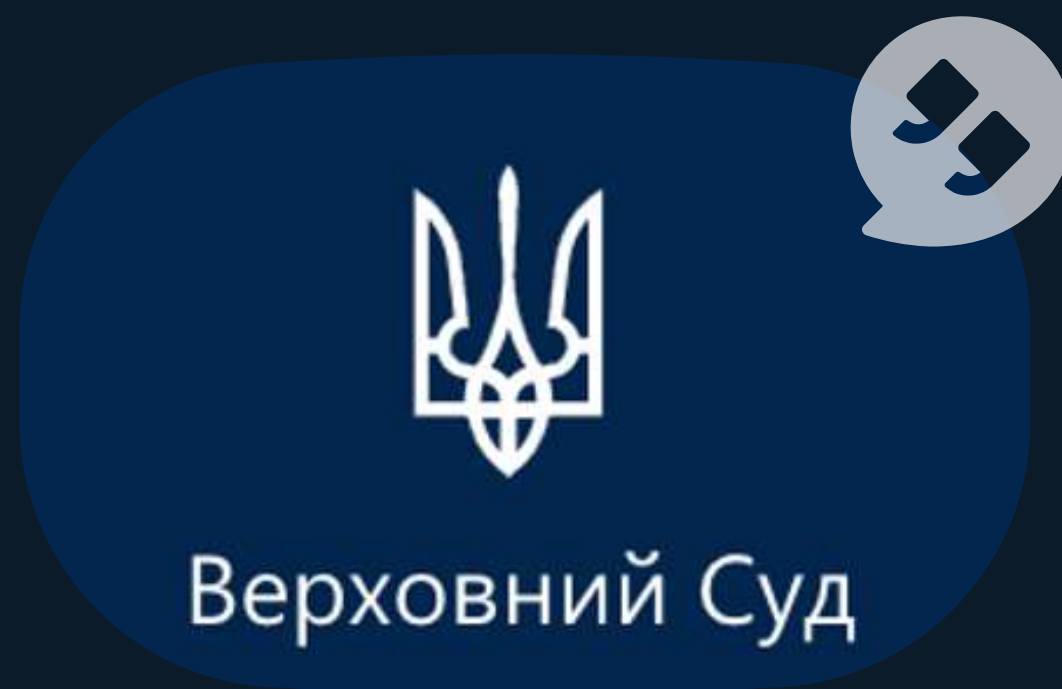
Watch live: White House

Senate Minority Leader Mitch McConnell (R-Ky.) on Sunday urged President Biden to name Russia a state sponsor of terrorism, which would lift sovereign immunity protections shielding the country from being sued for civil damages.

«Зелене світло» для захисту в судах України постраждалих від дій рф

У Постанові КЦС ВС від 14.04.2022 року у справі № 308/9708/19, КЦС ВС змінив свою позицію щодо імунітету рф і став на сторону постраждалих від збройної агресії.

«...Закон України «Про міжнародне приватне право» встановлює судовий імунітет щодо іноземної держави за відсутності згоди компетентних органів відповідної держави на залучення її до участі у справі в національному суді іншої держави.

Водночас міжнародно-правові норми про юрисдикційний імунітет держави уніфіковано у двох конвенціях: Європейській конвенції про імунітет держав, прийнятій Радою Європи 16 травня 1972 року, та Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, прийнятій резолюцією 59/38 Генеральної Асамблеї 02 грудня 2004 року.

[...]

Як Європейська конвенція про імунітет держав 1972 року (стаття 11), так і Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року (стаття 12) передбачають, що Договірна держава не може посилатися на імунітет від юрисдикції при розгляді справи в суді іншої Договірної держави, який зазвичай має компетенцію розглядати справи, які стосуються грошової компенсації (відшкодування) у разі смерті чи заподіяння тілесного ушкодження особі чи заподіяння шкоди майну або його втрати в результаті дій чи бездіяльності держави, якщо така дія чи бездіяльність мали місце повністю або частково на території держави суду.

Україна не є учасницею жодної із цих конвенцій. Однак вони відображають тенденцію розвитку міжнародного права щодо визнання того, що існують певні межі, в яких іноземна держава має право вимагати імунітет у цивільному процесі.

[...]

Починаючи з 2014 року, загальновідомим є той факт, що РФ чинить збройну агресію проти України.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 14 квітня 2022 року щодо заяви ВРУ «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» дії Збройних сил, політичного і військового керівництва Росії під час збройної агресії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, визнано геноцидом Українського народу.

[...]

Тобто Верховний Суд виходить із того, що в разі застосування деліктного винятку будь-який спір, що виник на її території в громадянина України, навіть з іноземною країною, зокрема РФ, може бути розглянутий і вирішений судом України як належним та повноважним судом.»

Отримали позитивне рішення українського суду про стягнення збитків із рф: що далі?

За загальним правилом, рішення суду виконуються за місцем знаходження відповідача або його майна. Майно рф знаходиться: в Україні та на території інших держав.

Під майном рф для цілей звернення стягнення на підставі рішення суду може розумітися:

- майно, яке знаходиться у безпосередній власності рф;
- майно, яким рф володіє опосередковано.

Нетиповий підхід для України, однак є прецеденти його застосування, зокрема, в ухвалі Апеляційного суду міста Києва, залишеній без змін Постановою Верховного Суду, винесеній за результатами розгляду заяви про надання дозволу на виконання рішення Арбітражного суду (м. Гаага, Королівство Нідерланди) від 02.05.2018 у справі ПТС № 2015-36 за позовом ТОВ "Еверест Істейт" та інших проти рф – накладено арешт на акції і майно українських «дочок» російських державних банків).

- майно окремих резидентів рф

Нетиповий підхід для України, однак є підстави вважати, що він може застосовуватися для виконання рішень суду у справах про відшкодування збитків, завданих діями рф).

Виконання рішення суду на території України, або місія «Дістатись російських активів раніше держави»

На чії активи поширюється:

- російської федерації;
- пов'язаних із рф юридичних осіб, які здійснюють діяльність на території України (зміна кінцевого власника не звільняє юридичну особу від загрози примусового вилучення майна);
- фізичних осіб-громадян російської федерації (за виключенням винятків);
- осіб, незалежно від їхнього громадянства, що мають найбільш тісний зв'язок із російською федерацією, зокрема мають місце проживання у російській федерації, займаються основною діяльністю у російській федерації або підтримують агресію рф (за рішенням Ради національної безпеки і оборони України або суду).

Під активами розуміється: рухоме і нерухоме майно, кошти, вклади у банках, цінні папери, корпоративні права, інше майно (активи), що знаходяться (зареєстровані) на території України та безпосередньо або через афілійованих осіб належать російській федерації та її резидентам.

Однак це не означає, що після набрання законом чинності (07.03.2022) все майно рф і її резидентів є майном України

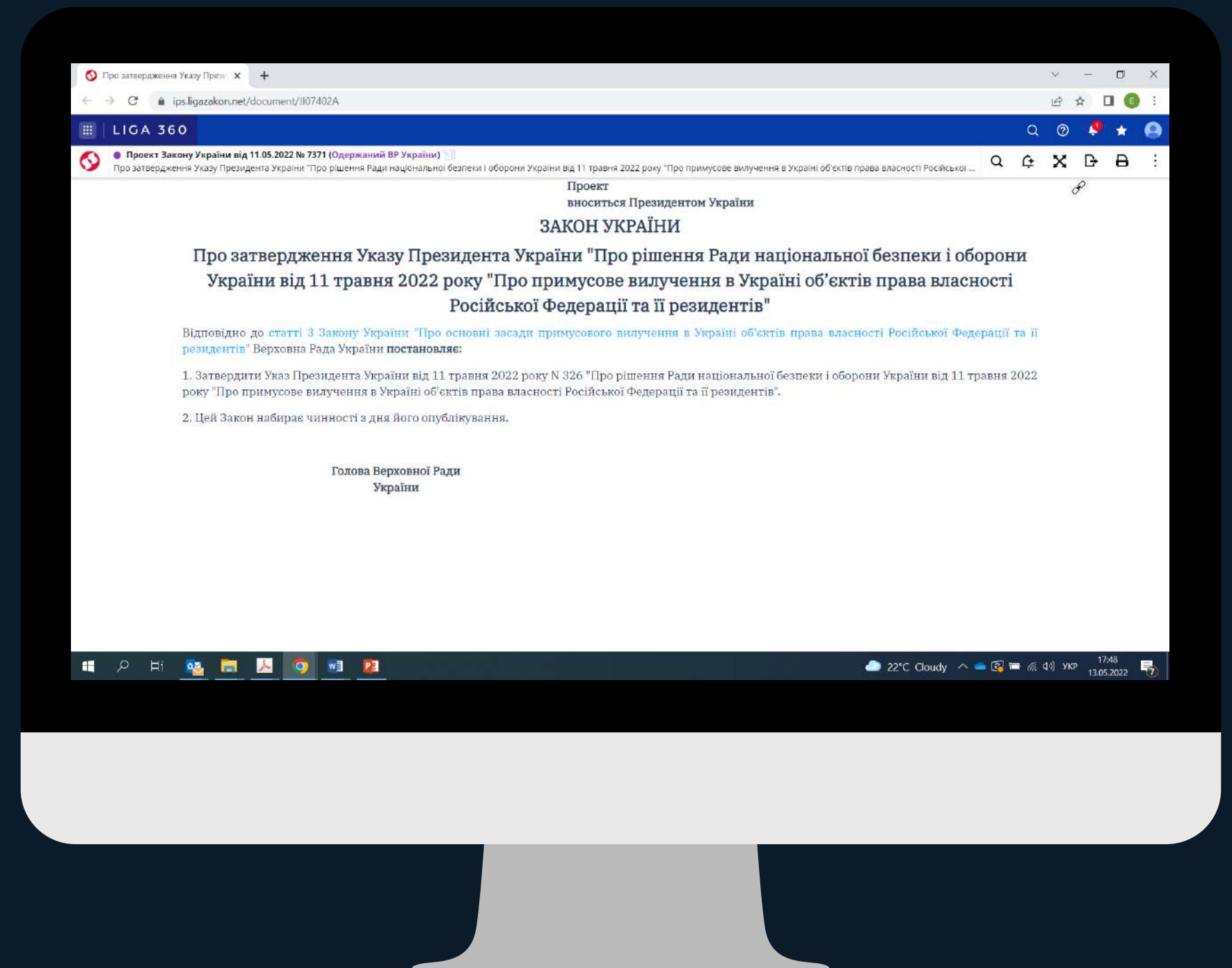
Примусове вилучення повинно стосуватися індивідуально визначеного майна і передбачає наступну процедуру:

- проєкт рішення вноситься КМУ до РНБО;
- рішення приймається РНБО та вводиться в дію указом Президента України;
- не пізніше 6 міс. після скасування чи завершення воєнного стану відповідний указ Президента України підлягає затвердженню ВРУ шляхом прийняття відповідного закону.

Але держава вже почала реалізовувати положення вказаного закону на практиці:

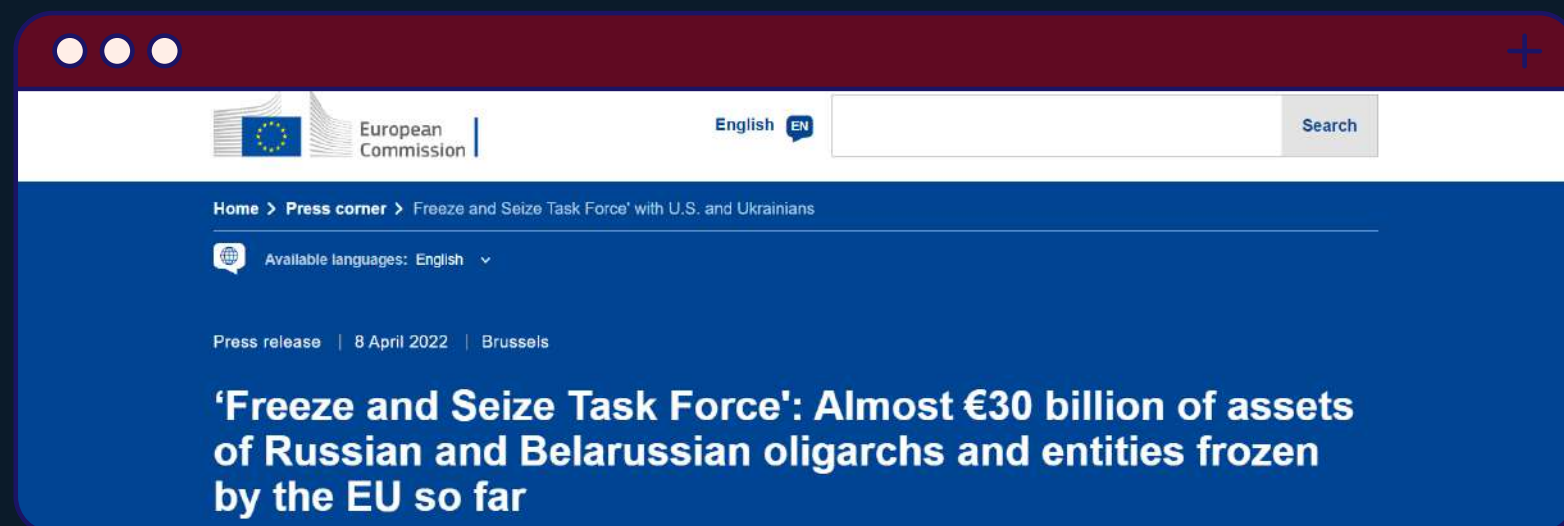
Стосується, у тому числі, корпоративних прав ПАТ “Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк” (належить ВЕБ.РФ) і АТ “Міжнародний резервний банк (належить Сбербанку Росії) і фінансових активів вказаних банків.

Припускаємо, що найближчим часом реалізація закону набере ще більших обертів.

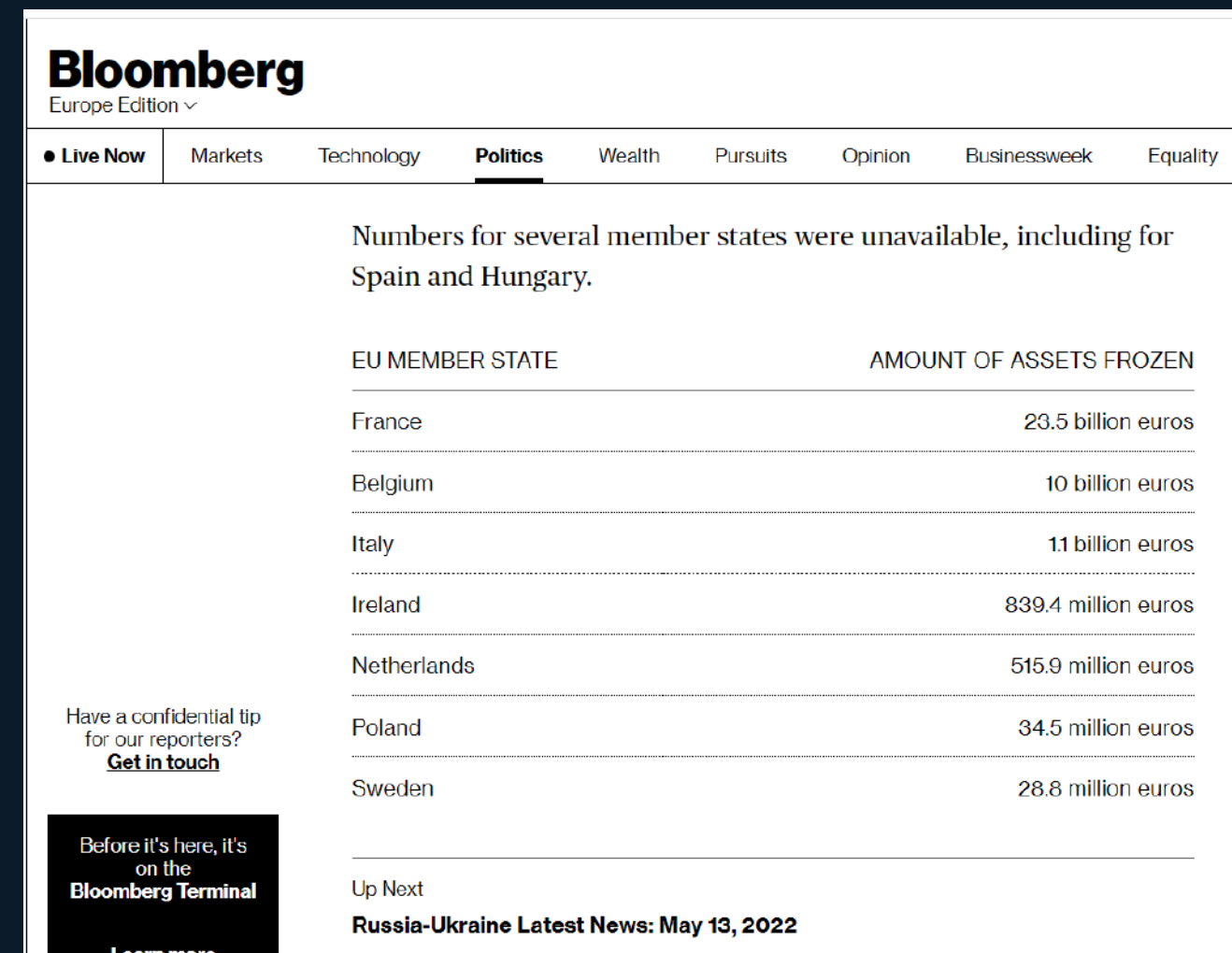
Перспективи виконання українського рішення за кордоном

У відповідь на розпочату РФ війну в Україні, західні країни, зокрема країни ЄС, наклали санкції та заарештували низку активів:

При цьому, відповідно до офіційної інформації Європейської Комісії, заморожені активи включають не тільки майно РФ, а й майно її резидентів, таке як яхти, гелікоптери, нерухомість та твори мистецтва, на суму майже 6,7 млрд євро.

Це створює умови для реального відшкодування збитків постраждалим за рахунок арештованого майна.

Bloomberg
Europe Edition

Live Now Markets Technology **Politics** Wealth Pursuits Opinion Businessweek Equality

Numbers for several member states were unavailable, including for Spain and Hungary.

EU MEMBER STATE	AMOUNT OF ASSETS FROZEN
France	23.5 billion euros
Belgium	10 billion euros
Italy	1.1 billion euros
Ireland	839.4 million euros
Netherlands	515.9 million euros
Poland	34.5 million euros
Sweden	28.8 million euros

Have a confidential tip for our reporters?
[Get in touch](#)

Before it's here, it's on the Bloomberg Terminal
[Learn more](#)

Up Next
Russia-Ukraine Latest News: May 13, 2022

Підстави для визнання і виконання рішення українського суду у різних країнах

Багатосторонні конвенції

У питаннях визнання і виконання судових рішень Україною ратифікована багатостороння угода лише з країнами СНД (Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року)

Двосторонні договори про правову допомогу

Польща	Кіпр	Греція
Литва	Туреччина	Болгарія
Естонія	Чехія	ОАЕ
Латвія	Угорщина	Бразилія

Принцип взаємності

Німеччина	Ізраїль
Франція	Нідерланди
Великобританія	Монако
Швейцарія	та ін.
Іспанія	

Найбільш поширенні умови для визнання і виконання судових рішень України за наявності двосторонніх договорів

- Рішення повинно бути остаточним та таким, що підлягає виконанню в Україні
- У разі винесення рішення за відсутності відповідача, він повинен бути належним чином повідомлений про розпочате провадження і дату та час судового засідання
- В запитуваній державі не повинно бути рішення або відкритого провадження з цього спору
- Суд, що розглянув справу повинен бути компетентним розглядати спір відповідно до правил підсудності, визначених у двосторонньому договорі
- Рішення не повинно суперечити публічному порядку та принципам законодавства запитуваної держави
- В деяких випадках, рішення також повинно бути вручене відповідачу (наприклад, для виконання в Чехії).

Особливості визнання і виконання українських рішень за наявності двосторонніх договорів на прикладі Польщі

Відповідно до договору «Про правову допомогу та правові відносини в цивільних і кримінальних справах рішення суду» рішення судів України підлягають визнанню та виконанню в Польщі, якщо:

- воно набрало законної сили і підлягає виконанню;
- суд України мав компетенцію розглядати справу згідно з міжнародним договором або законодавством Польщі;
- сторона не була позбавлена можливості захисту своїх прав, а у випадку обмеженої процесуальної здатності – належного представництва;
- сторона, яка не прийняла участі в розгляді справи, отримала виклик у судові засідання своєчасно і належним чином;
- справа між тими самими сторонами не була вже вирішена з винесенням рішення судом Польщі, і якщо між тими самими сторонами не була раніше порушена справа в суді Польщі;
- рішення органу третьої держави між тими самими сторонами і в тій самій справі не було вже визнане або виконане на території Польщі;
- при винесенні рішення застосовано законодавство відповідно з цим Договором (в даному випадку право України).

Процедура визнання і виконання українських рішень на прикладі Польщі

З метою визнання та виконання рішення українського суду заінтересована особа або орган можуть звернутися з клопотанням про визнання і виконання рішення українського суду безпосередньо до суду в Польщі або також за посередництвом українського суду, який розглядав справу в першій інстанції.

До клопотання додається:

- рішення або його завірена копія разом з підтвердженням, що рішення набрало законної сили і підлягає виконанню;
- документ, який підтверджує, що сторона, відносно якої винесене рішення і яка не приймала участь у розгляді справи, отримала виклик у судове засідання своєчасно і належним чином;
- завірений переклад клопотання, рішення а також документа про виклик на Польську мову.
-

Для визнання і виконання рішення застосовується законодавство Польщі, це стосується також форми клопотання про визнання і виконання рішення. До клопотання про визнання і виконання рішення належить додати його копію і копію додатків для вручення учасникам справи.

Якщо заінтересована особа подає клопотання до суду України, який постановив рішення, відповідний суд додає до клопотання документи, передбачені Договором про правову допомогу.

Суд надсилає клопотання та додані до нього документи до Мін'юсту через міжрегіональне управління або його відповідний структурний підрозділ.

Мін'юст протягом тридцяти календарних днів з дня отримання надсилає клопотання до Центрального органу запитуваної держави для передачі на розгляд до її компетентного органу, а в разі потреби повертає для доопрацювання компетентним судом України або заінтересованою особою.

Інформацію про результати розгляду клопотання Мін'юст через міжрегіональне управління доводить до відома заінтересованої особи.

Найбільш поширені умови для визнання і виконання судових рішень України за принципом взаємності

Принцип взаємності загалом передбачає, що запитування країна визнає і виконує судові рішення іншої країни якщо ця країна аналогічно визнаватиме і виконуватиме рішення запитуваної країни.

Взаємність виконання рішень презюмується, якщо відповідачем не доведеного зворотного.

Конкретні підстави і процедура визнання і виконання рішень визначається національним законодавством кожної країни.

Особливості визнання і виконання українських рішень на прикладі Швейцарії (за принципом взаємності)

У Швейцарії визнання і виконання іноземних рішень регулюється Федеральним кодексом про міжнародне приватне право (Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht).

Рішення України може бути визнано і виконано якщо:

- орган, що виніс рішення мав юрисдикцію;
- рішення є остаточним або більше не підлягає оскарженню;
- немає підстав для відмови у визнанні, передбачених в статті 27 Кодексу.

Стаття 27 Кодексу визначає такі підстави для відмови:

- рішення суттєво суперечить публічному порядку Швейцарії;
- відповідач не отримав повідомлення про розгляд справи (за винятком випадків, коли відповідач приймав участь у розгляді справи по суті);
- рішення не відповідає фундаментальним принципам процесуального права Швейцарії, включаючи ненадання можливості відповідачу можливості бути вислуханим;
- провадження у ідентичному спорі було відкрито у Швейцарії першим, або такий спір було вже вирішено в Швейцарії чи третій країні, за умов що вказане рішення відповідає вимог для визнання і виконання в Швейцарії.

Визнання і виконання рішення здійснюється шляхом подання клопотання із необхідним пакетом документів до уповноваженого органу кантону, в якому буде здійснюватись виконання – зазвичай це суд першої інстанції відповідного кантону.

На що варто звернути увагу при виконанні рішень українських судів за кордоном 1/3

Остаточність рішення

Рішення суду, винесене за результатом розгляду справи, повинно додатково супроводжуватися підтвердженням українського суду про те, що рішення набрало законної сили та підлягає виконанню.

На що варто звернути увагу при виконанні рішень українських судів за кордоном 2/3

Дотримання публічного порядку країни виконання

Під публічним порядком розуміється система законів, регулятивних заходів, напрямів дій та фундаментальних принципів у певній сфері, які встановлюються державною владою певної країни. Визнання концепції імунітету держав є складовою публічного порядку практично всіх країн.

У зв'язку з цим, ми очікуємо, що деякі країни можуть відмовити у визнанні і виконанні рішення українського суду проти рф, оскільки це суперечитиме їх публічному порядку в частині концепції державного імунітету.

При цьому, позиція Верховного Суду щодо правомірності ігнорування судами України імунітету рф, сформована 14.04.2022, не здатна вплинути на ці ризики оскільки країни потенційного виконання рішення оцінюватимуть власний публічний порядок, а не публічний порядок країни винесення рішення, тобто України. Вірогідніше за все, країни виконання рішення будуть оцінювати дотримання імунітету рф «проти виконання рішення», яке не досліджене у Постанові ВС (яка стосувалась тільки імунітету РФ «проти судового розгляду»).

Однак, наразі очікується прийняття у ряді країн спеціального законодавства, яке прямо передбачатиме можливість виконання рішень проти рф.

Частина дружньо-налаштованих до України країн вже висловлюють готовність виконувати подібні рішення незалежно від прийняття законодавчих змін.

На що варто звернути увагу при виконанні рішень українських судів за кордоном 3/3

Належне повідомлення рф

Оскільки повідомлення відповідача про розгляд справи є самостійною підставою для подальшого визнання рішення за кордоном, позивачі повинні контролювати цей процес під час розгляду справи в Україні.

Хоча Верховний Суд у справі № 308/9708/19 і зазначає, що Україна розірвала дипломатичні відносини з рф, що унеможлиблює з цієї дати направлення різних запитів і листів до посольства рф в Україні, ми рекомендуємо позивачам просити суд здійснювати інші доступні способи повідомлення рф як сторони процесу, наприклад:

- направлення повісток, ухвал, рішень прямо на адресу державних органів рф (уряду, міністерства юстиції тощо) та
- публікацію повідомлень в спеціальних ЗМІ (Урядовий кур'єр) та на сайті суду.

Позивач повинен використати всі доступні йому в даних обставинах засоби для повідомлення відповідача про розгляд справи і дати судових засідань.

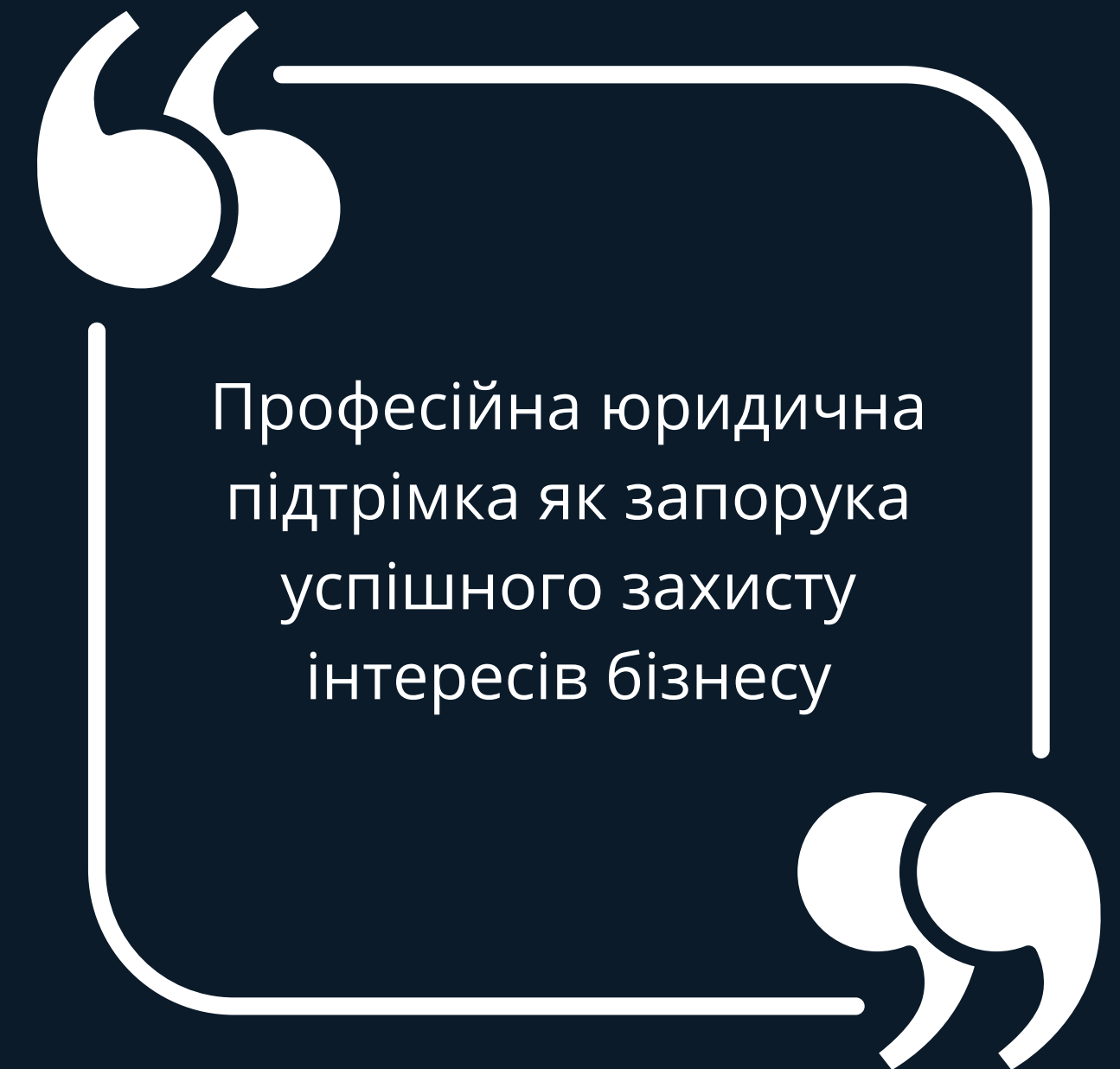

ПРО НАС

ETERNA LAW є європейською юридичною фірмою повного циклу і одним із лідерів юридичного бізнесу та серед Топ-10 в Україні

Фірма була створена в 2002 році в Україні і зараз налічує більше 70 професіоналів в офісах України та ЄС.

Професійна юридична
підтримка як запорука
успішного захисту
інтересів бізнесу

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ!

БЕКЕТОВ ОЛЕГ
beketov@eterna.law

Старший Партнер ETERNA LAW, керівник
міжнародної судової практики

МАЛЬСЬКИЙ ОЛЕГ
malskyi@eterna.law

Партнер ETERNA LAW,
керівник практики корпоративного права та M&A, практики
міжнародної торгівлі, Голова комітету Асоціації адвокатів
України з венчурного капіталу та віртуальних активів

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ!

ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА